

ÜNİVERSİTE HASTANELERİNDE TEMEL BİLİMLER ALANINDA UZMANLIK EĞİTİMİ: TIPTA UZMANLIK ÖĞRENCİSİ BAKIŞ AÇISI İLE

SPECIALIST TRAINING IN BASIC SCIENCES IN UNIVERSITY HOSPITALS:
SPECIALIST RESIDENT PERSPECTIVE

Candan ÇİÇEK*, **Cem TERZİ****, **Ahmet SOLAK*****, **Güray ARSU******
Janserey BATU***, **Kevser VATANSEVER*******, **Özgür ASLAN*******

ÖZET: Bu çalışmada, İzmir’de Dokuz Eylül ve Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanelerinde, kurumların yapısı, donanımı, eğitim programı ve eğitici profilini içeren güncel durumu saptamak amacıyla, Temel Bilimler, Tıbbi Farmakoloji ve Tıbbi Patoloji alanlarında eğitim alan 74 uzmanlık öğrencisine (DEÜTF 39, EÜTF 35) 56 soru ve 154 değişkenden oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Bu anket formu ile, uzmanlık öğrencilerinin demografik bilgileri, eğitim programları, teorik ve beceri etkinlikleri, eğitim ortamı, eğiticilerin profili, değerlendirme, sınavlar ve mesleki gelişimlerinin güncel durumunun belirlenmesi planlanmıştır. Anket formlarına yanıt oranı %71 olarak gerçekleşmiş ve her iki üniversitede de eğitim programı ve araç-gereçleri, kurumun teknik donanımı ve eğitici sayısının yeterli olduğu saptanmıştır. Eğitim sürecinde, uzmanlık öğrencilerinin düzenli olarak değerlendirmeye tabi tutulduğu, mesleki gelişim süreçlerinde bilgi, beceri, tutum kazandıkları ve araştırma etkinliklerine katıldıkları gözlenmiştir. Sonuç olarak, her iki üniversitenin eğitim programı, kurum alt yapısı ve eğitici profilinin yeterli olduğu bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Uzmanlık öğrencisi, uzmanlık eğitimi, temel bilimler.

ABSTRACT: In this study, a questionnaire survey including 56 questions and 154 variables has been undertaken for 74 specialist residents (SpRs) (39 from Dokuz Eylül and 35 from Ege Universities) who have been training in the two university hospitals of İzmir, for the detection of the structure of the actual training programmes, trainer profiles and technical institute equipments in the departments of Basic Sciences, Medical Pathology and Pharmacology. By using this survey, SpRs’ demographic informations, training programmes,

* Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Mikrobiyoloji ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, İzmir.

** Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Genel Cerrahi Anabilim Dalı, İzmir.

*** Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Klinik Biyokimya Anabilim Dalı, İzmir.

**** Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Klinik Bakterioloji ve Enfeksiyon Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir.

***** Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.

***** Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kardiyoloji Anabilim Dalı, İzmir.

theoretical and skill activities, educational atmospheres, the trainers' profiles, assessments, audits and professional developments have been questioned. The rate of response was 71%, and educational programmes, training and technical equipments, efficacy and number of the trainers were found satisfactory in each one of the universities. It has been detected that, the SpRs were permanently assessed and they were able to get training knowledges, skills and attitudes and attend investigation activities during their educational process. This survey study indicated that the training programmes, institute equipments and trainer profiles of the universities were competent for the SpRs'.

Key words: Specialty resident (SpR), SpR training, basic sciences.

GİRİŞ

Uzmanlık eğitiminin temel amacı; toplumun gereksinimlerine yetkin biçimde yanıt verebilecek uzman hekimler yetiştirmek ve hekimin nitelikli sağlık hizmeti vermesini sağlamaktır. Bu eğitim ülkemizde eğitim veren hastanelerde örgün eğitim programı ile verilmektedir. Örgün eğitim; düzenli, planlı, yöntemli ve belirli yasa ve yönetmeliklerle düzenlenen eğitim programıdır. Ülkemizde uzmanlık eğitimi ile ilgili Tıpta Uzmanlık Tüzüğü, Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanmakta ve bünyesinde çok sayıda eksik yönleri barındırmaktadır¹. Her alana yönelik eğitim müfredatının belirlenmesi, bu programların uygulanma şekilleri ve yıllara göre düzenlenmesi, mesleki bilgi, tutum ve davranış edinme ve bunların sürekliliğini sağlama gibi uzmanlık eğitiminin vazgeçilmez unsurları öğretim üyeleri, eğiticiler, Türk Tabipleri Birliği ve Uzmanlık Dernekleri gibi sivil toplum örgütlerinin çabası ile var olabilmektedir. Son 10 yıldır bu konu tüm derneklerin öncelikli gündemini oluşturmakta ve Tıpta Uzmanlık Kurultayları'nda geniş yer almaktadır.

Tüm alanlarda olduğu gibi Temel Bilimler alanında da mevcut durumun saptanması ve bu bilgiler üzerinden standardizasyon çalışmalarına başlanması, öncelikle ele alınması gereken konular arasındadır. Yazılı kaynaklarda bu konu ile ilgili yeterince veri ve bilgi birikimi bulunmamaktadır. İzmir'de bu eksikliğin giderilmesi amacıyla İzmir Tabip Odası Uzmanlık Eğitimi Çalışma Grubu (İTO-UEÇG) tarafından planlanan ve gerçekleştirilen bu çalışmada, Temel Bilimler alanında eğitim veren iki üniversitede uzmanlık öğrencilerinin/asistanların; kurumların uzmanlık eğitimi, alt yapısı ve donanımı, eğitim programı ve uygulamaları ile uzmanlık eğitimi süreci ve eğiticilerin özellikleri ile ilgili görüşleri araştırılmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

İTO-UEÇG tarafından, uzmanlık eğitimi geniş bir perspektifte sorgulayan anket formu oluşturuldu ve 2005 Şubat ayında Ege (EÜTF) ve Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi (DEÜTF) Temel Bilimler, Tıbbi Farmakoloji ve Patoloji alanlarında uzmanlık eğitimi alan kişilerin tümüne (74 kişi) elden dağıtıldı (üniversitelerde Tıbbi Farmakoloji Dahili Bilimler, Tıbbi Patoloji Cerrahi Bilimler altında sınıflandırılmasına karşın, laboratuvar ağırlıklı eğitim verildiği için bu bölümler de çalışmaya alınmıştır). İki ay sonra yanıtlayanlardan (54 kişi) anketler geri toplandı. Çalışma kapsamına sekiz uzmanlık alanı dahil edildi ve bu bölümlerde anket formu

%28.5 ile %100 oranında yanıtlandı. Anketin uygulandığı tarihlerde, DEÜTF'de Histoloji ve Parazitoloji, EÜTF'de Fizyoloji asistanı eğitim almıyordu (Tablo I). Anket formu, uzmanlık öğrencilerinin demografik bilgilerini, tıpta uzmanlık sınavı ve uzmanlık eğitimine bakış açısını, mesleki gelişim, alanında bilgi, tutum ve davranış kazanma yetisini, çalışma ortamı ve koşullarını, kurumlarının eğitim alt yapısı ve donanımını, eğitim programı, eğitimde kullanılan araç-gereçler, eğitim sürecinde ara sınavlar, uzmanlık bitirme sınavı, rotasyona gittikleri alanlar, süreleri ve orada aldıkları eğitimi, alanlarında etkinlik yapan meslek örgütlerinin ve bölümlerindeki eğitimcilerin değerlendirilmesini kapsayan 56 soru ve 154 değişkenden oluşuyordu (anket formu çıktısı, yazardan veya İzmir Tabip Odası web sayfasından -www.izmirtabip.org.tr- elde edilebilir).

Veriler SPSS v. 11.0 (Windows) istatistik paket programı kullanılarak analiz edildi.

Tablo I: 2005 Yılı Eğitim Dönemi Uzmanlık Öğrencilerinin Alanlara Göre Dağılımı

Uzmanlık Alanı	DEÜTF Toplam n/Yanıtlayan Kişi n (%)	EÜTF Toplam n/Yanıtlayan Kişi n (%)	Ankette Yer Alış Sayısı ve Oranı (%)
Anatomi	1/1 (100)	3/0	1 (1.9)
Fizyoloji	2/2 (100)	—	2 (3.7)
Histoloji/Embriyoloji	—	1/0	0
Klinik Biyokimya	8/8 (100)	12/12 (100)	20 (37)
Klinik Mikrobiyoloji	13/11 (84.6)	8/7 (87.5)	18 (33.3)
Parazitoloji	—	1/1 (100)	1 (1.9)
Tıbbi Farmakoloji	5/5 (100)	3/0	5 (9.3)
Tıbbi Patoloji	10/5 (50)	7/2 (28.5)	7 (13)
Toplam	39/32 (82)	35/22 (62.8)	54 (100)

BULGULAR

Çalışmamızda, anket uygulanan 74 kişinin 54'ü (%71) anket formunu yanıtlamıştır.

1) Uzmanlık Öğrencileri ile İlgili Bulgular

Demografik Özellikleri: Ankete katılanların %38.9'u (n=21) erkek, %61.1'i (n=33) kadın olup, yaş aralığı 25-40 yıl (yaş ortalaması: 29.6 ± 2.7 yıl)'dır. Ankete katılan asistanların %59.3'ünün İzmir'deki, %40.7'sinin İzmir dışındaki tıp fakültelerinden mezun oldukları saptanmıştır. Asistanların %24.2'si 1991-1998 yılları arasında, %18.5'i 1999, %14.8'i 2000, %18.5'i 2001, %11.1'i 2002, %9.3'ü 2003 ve %3.7'si 2004 yılında tıp fakültelerinden mezun olmuşlardır. Ankete katılan asistanların, uzmanlık eğitimlerinin ortalama 2.4 ± 1.2 'nci yılında oldukları saptanmıştır.

Pratisyen Hekim Olarak Çalışma Durumları ve Süreleri: Asistanların 1991 ile 1997 yılları arasında mezun olanlarının bir uzmanlık dalında eğitim almadan önce %91.7'sinin, 1998 ve sonrasında mezun olanların ise sadece %33.3'ünün ortalama 37.4 ± 34.6 ay boyunca pratisyen hekim olarak çalıştığı saptanmıştır.

Tıpta Uzmanlık Sınavı (TUS): Ankete katılan asistanlar, şu anda eğitim aldıkları birimi TUS'da ortalama 6.8 ± 4.0 (1-14) sırada tercih etmişler ve istedikleri programa girebilmeleri için ortalama 3.6 ± 2.5 (2-15) kez TUS'a girmişlerdir.

Katılımcılara, TUS dersanesine gidip gitmedikleri ve kendilerine yararı sorulduğunda, ankete katılan kişilerin %37'sinin ortalama 4.6 ± 2.5 ay (2-12 ay) boyunca TUS dersanelerine gittiği, ortalama 2.700 (1.000-7.500) YTL harcadığı ve %71'inin bunu yararlı bulduğu belirlenmiştir.

TUS'un içeriği, işlevi, uygulanması ile ilgili görüşleri sorulduğunda TUS'un teorik sınav dışında beceri ve tutumu da ölçmeye yönelik iki aşamalı sınav şeklinde uygulanmasını (%30) ve mezuniyet öncesi başarının da (%28) değerlendirmede yer almasının daha doğru olacağını belirtmişlerdir.

Asistanların Uzmanlaşma ve Özel Olarak Alanı Seçme Nedenleri: Ankete katılanların %23'ü birinci basamak ve pratisyen hekimliğin doğru uygulanmaması nedeniyle, %75.9'u bir bilim disiplinine ilgi duyduğu ve akademik getirileri iyi olduğu için alanını isteyerek seçtiğini belirtmiştir.

2) Eğitim programı, müfredatı, araç-gereçleri ve değerlendirme ile ilgili bulgular:

Eğitim Süresi: Çoğunluk (%68.5) birimine yönelik Tıpta Uzmanlık Tüzüğü'ne (TUT) göre uygulanan uzmanlık eğitimi süresini yeterli bulmuştur.

Asistan Eğitim Programı, Müfredat ve Karne Uygulamaları: "Kurumunuzda yapılandırılmış bir 'Asistan Eğitimi Programı' var mı?" sorusuna katılımcıların %94'ü, "çekirdek eğitim müfredatı var mı" sorusuna da %94'ü "var"; "alanınızda aldığınız eğitim için gerekli olan asgari uygulamalar belirlenmiş mi?" sorusuna %94'ü, "standart asistan karneleri uygulanıyor mu?" sorusuna ise %83'ü "evet" yanıtını vermiştir.

Teorik/didaktik Eğitim Etkinlikleri: Seminer (%91), makale saati (%89), olgu tartışması (%41) ve asistanlara yönelik derslerin (%66) büyük oranda uygulandığı saptanmıştır.

Eğitim Etkinliklerinde Kullanılan Araç-Gereçler: Slayt makinesi (%81.5), barkovizyon (%94.4), tepegöz (%88.9), toplantı salonu (%96.3), kütüphane (%79.6), internet dergi aboneliği (%77.8), multimedya (%35.2), bilgisayar (%92.6) ve fotokopi makinesinin (%38.9) birimlerde bulunduğu saptanmıştır.

Değerlendirme: Asistanların eğitim süreçlerinde aldıkları eğitim ile ilgili olarak "geri bildirim alma" %50, "geri bildirim verme" %50 oranında uygulandığı saptanmıştır. "Belli dönemlerde sınav yapılıyor mu?" sorusuna %95, "sınavlar hem teorik hem de laboratuvar becerilerini ölçmeye yönelik mi?" sorusuna %60 oranında "evet" yanıtı alınmıştır. "Sizce uzmanlık eğitimi süresince belli dönemlerde sınav/değerlendirme yapılmalı mı?" sorusuna, katılımcıların %95'i "evet" yanıtını vermiştir.

Rotasyonlar: "Kurumunuzda, mevcut tıpta uzmanlık eğitimi tüzüğü'ndeki rotasyonlar önerilen sürelerle yapılıyor mu?" sorusuna ankete katılanların %81.5'i, "eğitim gereksinimlerinizi tamamlamaya yönelik kurum dışı rotasyonlar belli bir program dahilinde ve tüm asistanlar göz önüne alınarak mı yapılıyor?" sorusuna ankete katılanların %40.7'si "evet" yanıtını vermiştir. "Rotasyonların alan ve süreleri

yeterli mi?" sorusuna %48.1 oranında "yeterli" yanıtı alınmıştır. Rotasyonda aldıkları eğitime, 5'li Likert ölçeği üzerinden ortalama 3 ± 1.0 (%3.7'si 5-çok iyi, %14.8'i 4-iyi, %24.1'i 3-orta, %9.3'ü 2-kötü, %5.6'sı 1-çok kötü) değerini vermişlerdir.

Profesyonellik Eğitimi: Özel alan eğitimi yanında uzmanlık eğitiminin bir parçası olması gereken tıbbi etik, sağlık politikaları, kanıta dayalı tıp, hasta hakları ve biyoistatistik gibi konularda eğitim verilip verilmediği sorusuna, tıbbi etiğin %15, kanıta dayalı tıbbin %33, hasta haklarının %12, sağlık politikalarının %8, biyoistatistiğin %14 oranında birimlerin eğitim programlarında yer aldığı saptanmıştır.

Danışmanlık (Mentor) Hizmeti: "Danışmanlık (mentor) hizmeti var mı?" sorusuna, katılımcıların %50'si bu uygulanmanın birimlerinde yapıldığını bildirmişlerdir.

3) Kurumların biyoteknolojik donanımı ile ilgili bulgular

Katılımcıların %83.3'ü, eğitim aldıkları kurumun teknik donanımını yeterli bulmuştur.

4) Eğitici profili ve sayısı ile ilgili bulgular

Eğitici Nitelikleri ve Sayısı: Asistanlar kendilerine eğitim veren kişileri bilimsellik, eğitim becerileri, insan ilişkileri, mesleki tutum ve davranış yönünden değerlendirmeleri sonucunda, eğiticilerin bilimselliğine ortalama 3.0 ± 0.8 (%27.8'i 4-çok iyi, %42.6'sı 3-iyi, %25.9'u 2-orta, %1.9'u 1-yetersiz), insan ilişkilerine 2.9 ± 0.8 (%20.4'ü 4-çok iyi, %48.1'i 3-iyi, %27.9'u 2-orta, %3.7'si 1-yetersiz), profesyonel tutum ve davranışlarına 2.7 ± 0.8 (%18.5'u 4-çok iyi, %33.3'ü 3-iyi, %44.4'ü 2-orta, %3.7'si 1-yetersiz) ve eğitim becerilerine 2.9 ± 0.8 (%22.2'si 4-çok iyi, % 50'si 3-iyi, %22.2'si 2-orta, %5.6'sı 1-yetersiz) puan vermişlerdir. Katılımcıların %79.6'sı kurumlarında eğitim veren kişilerin sayısını yeterli bulmuştur.

5) Mesleki gelişim ile ilgili bulgular

Bilgi Kaynağı ve Erişim: "Alanınızda edindiğiniz bilgileri en fazla kimden/nereden öğreniyorsunuz?" sorusuna; %24 eğiticilerden, %23 klasik kitaplardan, %18 elektronik ortamdan, %15 kıdemli asistandan, %12 hekim dışı sağlık personelinden, %8 dergilerden yanıtları alınmıştır.

Güncel Bilgiyi İzleme: Asistanlar %74.1 oranında güncel bilgileri (yerli/yabancı) izleyebildiklerini belirtmişlerdir.

Sürekli Tıp Eğitimi Etkinliklerine Katılım: Asistanların %61.1'i ulusal, %5.6'sı uluslararası kongre ve sempozyumlara katılabildiklerini belirtmişlerdir.

Tıpta Uzmanlık Tezi: "Tez konunuz belirlendi mi?" sorusuna %55.6 oranında "evet" yanıtı alınmıştır. Asistanların tez konularını eğitimlerinin ortalama 1.8 ± 0.8 'inci yılında aldıkları saptanmıştır. "Kurumunuzun alt yapısı tez çalışmanızı yürütebilmeniz için yeterli mi?" sorusuna, asistanlar %94.4 oranında "yeterli" yanıtını vermişlerdir.

Araştırmalar: "Kurumunuzda araştırma amaçlı çalışmalarda görev alıyor musunuz?" sorusuna %68.5 oranında "evet" yanıtı alınmıştır.

Yayınlar: Asistanlar %70.4 oranında yayınlarının olmadığını belirtmişlerdir. Yayını olan asistanların ise, %9.3 ulusal, %20.4 oranında uluslararası yayınlarda yer aldıkları saptanmıştır.

6) Çalışma ortamı ve koşulları ile ilgili bulgular

Kurumda Eğitim/Hizmet Dengesi: Asistanlar eğitim aldıkları birimlerde, %55.6 oranında her ikisinin de dengeli yürüdüğünü, %38.9 oranında hizmete daha fazla önem verildiğini ve %5.6 oranında eğitime daha fazla önem verildiğini bildirmişlerdir.

Nöbet Süresi: Asistanların ayda ortalama 84 ± 30 saat nöbet tutukları ve nöbet izni kullanmadıkları saptanmıştır.

Eğitim Ortamı: Eğitim aldıkları ortamı asistanların %55.6'sı demokratik/işlevsel, %25.9'u aşırı otoriter baskıcı, %18.5'i başıboş ve sistemsiz bulmaktadır.

Asistan Temsilcisi: "Kurumunuzda asistan temsilcisi var mı?" sorusuna katılımcıların %57.4'ü "var, katılıyor", %22.2'si "var, işlevsiz", %7.4'ü "var, kürsü kuruluna katılmıyor", %6'sı ise "var, bizi temsil etmiyor" yanıtını vermişlerdir.

İdari Konularda Bilgilendirme: "Anabilim dalı başkanı ve klinik şefi tarafından idari konularda bilgilendiriliyor musunuz?" sorusuna, katılımcıların %53.7'si "evet" yanıtını vermiştir.

Çalışma Ortamında İnsan İlişkileri: "Eğitici ve çalışma arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl?" sorusuna, asistanların %57.5'i bireysel çalışma ağırlıklı, %31.5'i dayanışmaya dayalı, %11.1'i ise ekip çalışma ağırlıklı yanıtını vermiştir.

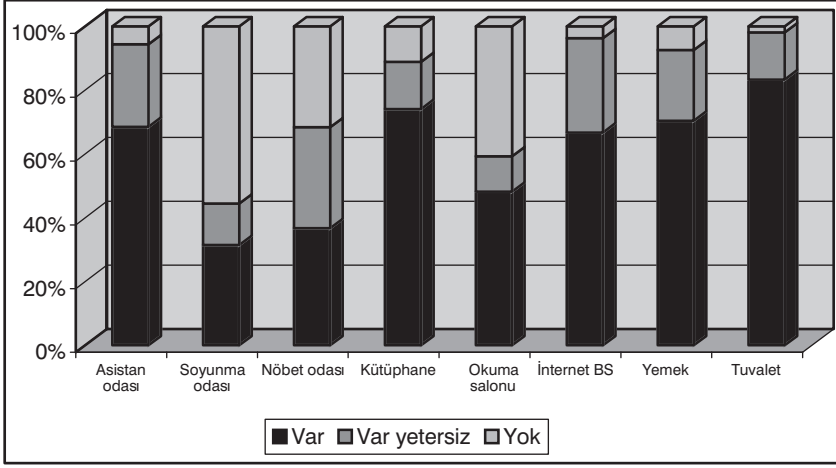
Eğitim Süreci ve Beklentiler: "Eğitim süreci beklentilerinizi ne oranda karşılıyor?" sorusuna katılımcılar, %74.1 oranında bilgi, %81.5 oranında beceri ve %59.3 oranında mesleki tutum edinme (etik, deontoloji, iletişim, sosyal sorumluluk ve dayanışma) özellikleri açısından beklentilerini karşıladığını bildirmişlerdir. "Eğitim sürecinizi nasıl değerlendirirsiniz?" sorusuna asistanların %16'sı yorucu, %15'i stresli, %15'i eğitici-geliştirici, %18'i yararlı, %24'ü zevkli ve rahat tanımlamasını yapmıştır. "Sosyal aktivitelere yeterince zaman ayırabiliyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %29.6'sı "evet" yanıtını vermiştir.

Çalışma Ortamının Fiziksel Koşulları: Kurumun asistan odası, nöbet odası, soyunma odası, beslenme ve banyo/tuvalet ihtiyaçlarını giderme ile ilgili fiziksel alt yapı özellikleri ve eğitimde kullanılan fiziki alt yapı (internet erişimli bilgisayar, kütüphane ve okuma salonu gibi çalışma ortamında bulunan donanımlar) özellikleri sorulduğunda, soyunma odası ve okuma salonu dışında diğer özellikler yeterli bulunmuştur (Şekil 1).

İş ve Görev Tanımı: Ankete katılan asistanların %3.7'si yetkileri dışında işler yapmak zorunda olduklarını, %35.2'si "angarya" olarak nitelendirilecek işlerle meşgul olduğunu belirtmiştir. "Kendinizi uzmanlık öğrencisi olarak hissediyor musunuz?" sorusuna, asistanların %61.1'i "evet" yanıtını vermiştir.

Ücretler: Aldığı ücreti yeterli bulan asistan oranı yalnızca %16.7'dir.

7) Meslek örgütlerine bakış açısı ile ilgili bulgular

Şekil 1: Çalışma ortamının özellikleri.

“Tıpta uzmanlık eğitiminde ulusal otorite kim olmalı?” sorusuna ankete katılanlar %39 oranında TTB, %33 oranında Uzmanlık Dernekleri, %16 oranında Sağlık Bakanlığı, %12 oranında YÖK ve tıp fakülteleri şeklinde yanıt vermişlerdir.

“TTB-UDKK’nın yürüttüğü Yeterlik Kurulu çalışmalarını duydunuz mu?” sorusuna %38.9 oranında “evet” yanıtı alınmıştır.

“TTB-UDKK’nın ve Tabip Odalarının düzenlediği tıpta uzmanlık eğitimi kurultaylarını duydunuz mu?” sorusuna, ankete katılan asistanların %51.9’u “evet” yanıtını vermiştir.

“TTB sürekli tıp eğitimi kredilendirme sistemi hakkında bilginiz var mı?” sorusuna, asistanların %57.4’ü “evet” yanıtı vermiştir. Evet diyenlerin %38.9’u bu sistemi yararlı bulduklarını belirtmişlerdir.

“Eğitiminizi aldığınız uzmanlık derneğine üye misiniz?” sorusuna, ankete katılan asistanların %48.1’i (üye olanların % 29.6’sı Klinik Biyokimya Derneğine üye) ilgili oldukları uzmanlık derneklerine üye olduklarını bildirmişlerdir. “Uzmanlık derneğiniz size yararlı bir etkinlikte bulundu mu? (kurs, kongre, burs, aylık toplantılar, vb.)” sorusuna asistanların %26.3’ü “evet” yanıtını vermiştir.

Uzmanlık Eğitiminin Belgelendirilmesi: “Uzmanlık bitirme sınavı sizce nasıl olmalı?” sorusuna, ankete yanıt veren asistanların %31.5’i “şimdiki gibi”, %61.1’i ise “merkezi olmalı” yanıtı vermiştir. Kurumlarda ayrıca beceri sınavı yapılmasını isteyen asistan oranı %44.4’dür. “Uzmanlık sonrası belgelendirme ve yeniden belgelendirme çalışmaları yapılmalı mı?” sorusuna, asistanların %79.6’sı “evet” yanıtını vermiştir.

Gelecekteki Çalışma Olanakları: “Türkiye’de alanınızda kaç uzman hekimin çalıştığını biliyor musunuz?” sorusuna asistanların %11.1’i “evet” yanıtını vermiştir. “Alanınızla ilgili gelecekteki iş olanakları ile ilgili bilginiz var mı?” sorusuna, asistanların %70.4’ü “evet” yanıtını vermiştir.

Uzmanlık Eğitiminde Temel Sorunlar: Asistanlara uzmanlık eğitiminde temel sorunların neler olduğu sorulmuş ve öncelik sıralamasına göre aşağıdaki yanıtlar alınmıştır:

1. Uzmanlık eğitimine ayrılan finansman yetersiz.
2. Çalışma saatleri uzun ve yoğun olduğundan eğitime ayrılan zaman yetersiz.
3. Eğiticiler pedagojik olarak yeterli değil.
4. Uzmanlık eğitimi yeterince yapılandırılmış değil.
5. Kurumun/birimin biyoteknolojik ve eğitim alt yapısı yetersiz.
6. Kurumda/birimde verilen sağlık hizmetlerinin hacmi ve çeşitliliği eğitim için yetersiz.

T A R T I Ş M A

Bu çalışmada, uzmanlık öğrencilerinin uzmanlık eğitimi ile ilgili görüşleri geniş bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Ankete katılım %71 oranında gerçekleşmiş ve en fazla Klinik Biyokimya asistanları ankete yanıt vermiştir. Üniversitelerde Tıbbi Farmakoloji Dahili Bilimler, Tıbbi Patoloji Cerrahi Bilimler altında sınıflandırılmasına karşın, her iki alanda da laboratuvar eğitimi ağırlıklı verildiği için çalışma kapsamına alınmıştır.

Katılımcıların çoğu İzmir'deki tıp fakültelerinden mezun olmuş ve İzmir'de uzmanlık eğitimlerine devam eden kişilerden oluşmaktadır. 1998 ve sonrasında mezun olan kişilerin %66.6'sı pratisyen hekim olarak hiç çalışmamış, 1997 ve öncesi mezun olanların ise %91.7'si pratisyen hekim olarak ortalama 37.4 ± 34.6 (4-120) ay süre ile çalışmışlardır. Sağlık politikalarında zorunlu hizmet ve sözleşmeli istihdam gibi konularda kısa sürelerde ve gereksiz değişiklikler yapılması, hekimlerin eğitim planlarını ve geleceklerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Son yıllarda gereğinden fazla tıp fakültesi açılması, her yıl 5000'in üzerinde yeni mezun hekim olması, asistan kadrolarının değişmemesi, Sağlık Bakanlığı'nın zorunlu hizmet uyguladığı dönemler dışında çok az sayıda yeni pratisyen hekim kadrosu açması, bu nedenle yeni mezun hekimlerin işsiz kalmamak için uzmanlık eğitimine başlama gereksinimi duyması ve aynı zamanda en önemli faktörler olan mezuniyet öncesi eğitimin birinci basamak sağlık hizmetlerini özendirmeyen özellikleri ve ülkemizde birinci basamak sağlık hizmetlerinin doğru uygulanmaması nedeniyle herhangi bir alanda uzmanlaşmak tüm tıp fakültesi mezunlarının isteği haline gelmiş ve TUS hekimler arasında yarışma ortamı haline getirilmiştir. Orta öğretim döneminde olduğu gibi özellikle üç büyük kentte TUS'a yönelik dersaneler açılmış ve yeni bir kazanç alanı yaratılmıştır. Ankete katılan asistanların %37'si TUS'da başarılı olmak için dersaneye gittiğini ve bunun kendilerine ortalama 3.000 YTL'ye mal olduğunu ifade etmişlerdir. Çoğunluğu alanını isteyerek seçtiklerini belirtmelerine karşın, şu anda bulundukları alana en az iki en çok altı kez TUS'a girdikten sonra yerleşmeleri ve çok istedikleri alanı ortalama yedinci sırada tercih etmeleri yukardaki ifade ile gelişmektedir.

Yürürlükteki Tıpta Uzmanlık Tüzüğüne¹ göre alanlarda uygulanan eğitim süreleri ve rotasyonlar çoğunluk tarafından yeterli bulunmuştur. Katılımcılara, kurumlarında uygulanan eğitim programı ile ilgili sorulara verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, her iki üniversitede de yapılandırılmış eğitim programlarının planlı ve işlevsel şekilde

uygulandığı sonucuna varılmıştır. Çekirdek eğitim müfredatlarının oluşturulmuş olduğu, uzmanlık eğitiminin asgari uygulamaları belirlendiği ve asistan karnelerinin süreç takibi ve değerlendirmelerde kullanıldığı saptanmıştır. Yukarda adı geçen tüm kavramlar 90'lı yılların ortasından beri tıp çevrelerinde tartışılmaktadır ve ilk kez 1999'da yapılan V. Tıpta Uzmanlık Kurultayı sonuç bildirgesinde yer almıştır². İstanbul Tabip Odası, Uzmanlık Eğitimi Çalışma grubunun 2001 yılında İstanbul'da bulunan eğitim hastaneleri ve üniversitelerde eğitim alan asistanların eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirildiği bir anket çalışmasında, "kurumunuzda yapılandırılmış asistan eğitimi programı var mı?" sorusuna %64.1 oranında "var, uygulanıyor" yanıtı alınmıştır³. Her iki çalışma arasındaki farklılık, yaptığımız çalışmanın sadece üniversite hastanelerinde belirli branşlarda uygulanmasından kaynaklanabilir. Uzmanlık eğitimi, yapılandırılmış bir eğitim programı, bilgi-beceri-tutum hedefleri, teorik ve pratik bilgilerin nasıl öğrenileceğine dair öneriler, uzmanlık alanıyla ilgili temel okuma kaynakları, edinilecek beceriyle ilgili ustalaşma kriterleri (beceri kaç kez uygulanırsa öğrenileceği) gibi özellikleri içermelidir⁴. Araştırmanın yapıldığı tarihte kurumların eğitim uygulamalarında, bunların "rutin kavramlar" olarak görülmesi ve asistanların amaç ve hedefleri ile örtüşmesi yüz güldürücüdür.

Özel alan eğitimi dışında, uzmanlık öğrencisinin sağlık hizmetlerinin etkin ve doğru uygulanabilmesi için gerekli olan, tıbbi etik, hasta hakları, biyoistatistik, kanıta dayalı tıp ve sağlık politikaları gibi mesleki profesyonellik alanında da eğitimleri gerekir⁴. Yapılan araştırmada, bu konuların sadece DEÜTF'de bazı uzmanlık alanlarında düşük yoğunlukta uzmanlık eğitimi kapsamına alındığı görülmüştür.

Uzmanlık eğitiminde, her iki üniversitede de makale saati, seminer ve asistan derslerinin düzenli olarak yüksek oranda yapıldığı görülmüştür. Eğitimde kullanılan araç-gereçler hemen hemen tüm bölümlerde bulunmaktadır. Olgu sunumunun %41 gibi düşük düzeyde olması sadece Tıbbi Farmakoloji ve Patoloji alanlarında uygulanması nedeniyledir. Asistanların yarısı eğitimleri ile ilgili geri bildirim aldığını ve verdiğini, çoğunluğu düzenli olarak değerlendirme sınavlarının yapıldığını ve bunun motivasyonlarını artırdığını belirtmişlerdir. Ancak, araştırmaya dahil edilen alanlarda sadece teorik sınavlar uygulanmakta, beceri sınavları yapılmamaktadır. Temel Bilimler alanında ve laboratuvar prensipleri ile çalışan tüm bölümlerde asistanın konu alanında beceri ve tutum kazanması son derece önemlidir. Bu alanlarda değerlendirme süreçlerine yapılandırılmış beceri sınavlarının da eklenmesi önerilebilir.

Temel Bilimler alanında kurumun teknik donanımı ve yeni teknolojilerin barındırılması, eğitimde kullanılacak ana alt yapıyı sağladığı için önemli bir bölümdür. Katılımcıların çoğunluğu kurumlarının teknik donanımını (%83.3) ve eğitici sayısını (%79.6) yeterli bulmuştur. İstanbul Tabip Odası, Uzmanlık Eğitimi Çalışma Grubu'nun çalışmasında³ "kurumların teknik donanımı yeterli mi?" sorusuna, üniversitede eğitim alan katılımcılar %66 oranında "evet" yanıtını vermişlerdir.

Katılımcılar, kendilerini eğiten kişilerin bilimselliğini %70.4, profesyonel tutum ve davranışlarını %51.8, insan ilişkilerini %68.5, eğitim becerilerini %72.2 oranında "iyi" ve "çok iyi" olarak değerlendirmişlerdir. "Alanınızda edindiğiniz bilgiyi en çok kimden nereden öğreniyorsunuz?" sorusuna, en fazla "öğretim üyelerinden" ve "kitap okuyarak" yanıtı alınmıştır. Bölümlerinde eğitim veren öğretim üyelerinin

bilgi kaynağı olarak ulaşılabilir olmaları olumlu bir noktadır. Ancak, uzmanlık öğrencilerinin elektronik ortamdan yeterince yararlanmamaları güncel bilimsel gelişmeleri izlemeleri açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Araştırma yapılan alanlarda, eğitim programı ve müfredatı, kurumun teknik donanımının yeterli olduğu, düzenli eğitim ve değerlendirme etkinliklerinin yapıldığı, öğretim üyelerine ulaşıldığı, programın katılımcıların hedeflerine uyduğu göz önüne alındığında, katılımcılar tarafından eğiticilerin profesyonel tutum ve davranışları ve insan ilişkileri diğer özelliklerine göre daha düşük oranda “çok iyi” ve “iyi” olarak değerlendirilmesi gelişki yaratmaktadır. Bu durum, öğretme ve öğrenme arasındaki farklılık sorununu akla getirmektedir. Uzmanlık eğitimi, bir erişkin eğitimidir. Eğiticilerin bilimsel ve mesleki becerilerin yanısıra yetişkin eğitimi (andragoji) özelliklerini de taşıması, ortamın eğitilen merkezli olması gerekir. Eğitim kurumlarında, eğiticilerin eğitimi etkinliklerinin yapılandırılmış olması ve süreklilik göstermesi yukarıda tanımlanan sorunun çözümünde önemli rol oynayabilir.

Uzmanlık öğrencilerinin eğitimleri sırasında bilimsel araştırmalarda yer alması, bilimsel düşünce becerisini edinmesi, bilimsel kanıtları değerlendirebilmesi ve sonuç çıkarabilmesi eğitim süreçlerinde son derece gereklidir⁴. Katılımcıların çoğunluğunun bu gereklilikleri yerine getirdiği, bölümlerinde planlanan araştırmalarda yer aldığı ve kendilerine ait en özgün çalışma olan tez çalışmalarını %94 oranında bölümlerinde gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Katılımcıların verdiği yanıtlarla, çalışma ortamı ve koşullarının uzmanlık öğrencilerinin gereksinimlerine yanıt verecek öğeleri içerdiği, çalışma ortamlarını demokratik olarak değerlendirdikleri ve anabilim dalında temsiliyet haklarının bulunduğu gözlenmiştir.

Uzmanlık eğitimi sırasında, hekimlere sürekli tıp eğitimi ve mesleki gelişim etkinliklerinin, hekimin sorumluluğu ve aynı zamanda bir özlük hakkı olduğu benimsenmelidir. TTB-STE kredilendirme sistemi bu alanda olumlu bir başlangıçtır ve gelişmesine tüm taraflar katkıda bulunmalıdır⁵. Tıpta sürekli eğitim etkinlikleri, özellikle birinci basamakta Türk Tabipleri Birliği, tabip odaları ve diğer alanlarda uzmanlık derneklerinin çabası ile var olabilmektedir. Katılımcıların bu konudaki düşünceleri sorulduğunda, yaklaşık yarısının uzmanlık derneklerine üye olduğu, derneklerin düzenlediği kurs, kongre, aylık toplantılar gibi eğitim etkinliklerine katıldıkları gözlenmiştir. Türk Tabipleri Birliği'nin eğitime ilişkin etkinlikleri ve kredilendirme sisteminden katılımcıların yaklaşık yarısının haberi vardır. Alanlarında Türkiye'de kaç uzman hekim çalıştığını bilmemelerine karşın, alanları ile ilgili gelecekteki iş olanaklarını %70 oranında “biliyoruz” şeklinde yanıtlamışlardır. Araştırılan alanlarda üç bölümün (Tıbbi Patoloji, Parazitoloji, Fizyoloji) uzmanlık derneğinin henüz yeterli kurullarını oluşturmadığı, diğer beş bölümün oluşturduğu bilinmektedir⁶. Bu beş alandaki uzmanlık derneklerinde, eğitime ilişkin etkinlikler düzenli olarak yapılmasına karşın asistanlara ulaşamadığı sonucuna varılmıştır. TTB ve uzmanlık dernekleri, yeni uygulayacağı programlarında mutlaka bu kesime de ulaşmayı hedefleri arasına koymalıdır.

Son olarak katılımcılara eğitimlerinde önemli olan iki sınav (TUS ve uzmanlık bitirme sınavı) ile ilgili görüşleri sorulduğunda, TUS'un teorik sınav yerine, beceri ve tutumu da ölçmeye yönelik iki aşamalı yapılmasını ve mezuniyet öncesi başarının

da değerlendirmede yer almasını, uzmanlık bitirme sınavının ise merkezi çoktan seçmeli sınav ve kurumda beceri sınavı şeklinde düzenlenmesinin daha doğru olacağını yaygın olarak ifade etmişlerdir.

Çalışmamızın sonuçları özetlendiğinde; a) Temel Bilimler, Tıbbi Patoloji ve Tıbbi Farmakoloji uzmanlık öğrencileri, uzmanlık alanlarını sevdikleri alan olması, akademik getirileri iyi olduğu, iş bulma olanaklarının fazla olması ve maddi getirisi iyi olduğu için seçmişlerdir. b) Uzmanlık öğrencileri TUS için önemli yatırım yapmaktadırlar. Üçte biri TUS dersanesine gitmiştir, 1998 sonrası mezunları 1-5 yıl (ort: 2.12 yıl) gelir kaybına uğramayı göze alıp göreve başlamadan TUS'a hazırlanmayı tercih etmiştir. c) Uzmanlık öğrencileri seçtikleri alanlarda uzmanlık eğitimi içeriğini, sürecini ve bileşenlerini (donanım, eğitici sayısı) yeterli ve olumlu bulmakta ancak eğitici niteliklerinin ve değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesine gereksinim duyduklarını ifade etmektedirler. d) Rotasyonlarda aldıkları eğitimin iyileştirilmesine ve rotasyon asistanı yönelik ayrı bir eğitim programı yapılmasına gereksinim vardır. e) TTB ve uzmanlık dernekleri yaptıkları etkinlikleri daha yaygın biçimde duyurmalı ve asistanları da içine alan programlar oluşturmalarıdır.

T E Ş E K K Ü R

İzmir Tabip Odası'nca düzenlenen etkinliğe katılarak anket sorularını yanıtlayan tüm asistanlara ve çalışmalarımızı destekleyen İzmir Tabip Odası yöneticilerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Sağlık Bakanlığı verileri, www.saglik.gov.tr, 19.08.2005.
2. Türk Tabipleri Birliği, Uzmanlık Dernekleri Koordinasyon Kurulu. Tıpta Uzmanlık Eğitimi Sonuç Bildirgeleri. www.ttb.org.tr/udkk, 19.08.2005.
3. İstanbul Tabip Odası, Uzmanlık Eğitimi Çalışma Grubu. www.istanbul.org.tr, 21.08.2005.
4. Terzi C: Tıpta Uzmanlık Eğitimi. I. Tıpta Uzmanlık Eğitimi, Programlama Uygulama Değerlendirme Çalıştayı, 5-10 Kasım 2004, Ankara. www.ttb.org.tr/udkk, 19.08.2005.
5. Uzmanlık eğitimi ile ilgili TTB görüşü (Aralık 1997). www.ttb.gov.tr, 19.08.2005.
6. Uzmanlık Dernekleri Rehberi 2005, TTB-UDKK. www.ttb.org.tr/udkk, 23.08.2005.